

DESPRE TRADUCEREA ÎN SPAȚIUL ROMÂNESC DIN SECOLUL AL XX-LEA (II)

On Translation in the Romanian Environment in the 20th Century (II)

Bianca Oana HAN¹

Abstract

The aim of this second paper [that intends to bring into the foreground another well-deserved (rather) small number of translators of foreign languages into Romanian] is to complete the former paper published in the previous issue of *Studia* (issue no. 10/2011).

Keywords: translator, translation, foreign languages, the Romanian language, world literature

În numărul anterior al revistei *Studia*², ne propuseserăm să semnalăm o mică parte dintre cei care au contribuit la tălmăcirea literii străine în limba română. Din motive tehnice, prezentarea acestora a trebuit să fie limitată la câteva pagini. Pentru a nu cauza o nedreptate nedorită, ne-am hotărât să continuăm, în aceeași oarecare ordine cronologică, să prezentăm pleiada de traducători români prolifici ai secolului al XX-lea.

Traducătorul *Dan Botta*, oferă traduceri din literatura universală, tălmăcind din Ferreira de Castro - *Oile Domnului*, 1955 sau Edgar Allan Poe - *Scrieri Alese*, 1963, (cu două variante de traducere artistică a poeziilor, de Emil Gulian și de Dan Botta).

Radu Tudoran, fratele lui Geo Bogza, aflat în conul de umbră al dizgrației comuniste, alege traduceri, în special din autori ruși și sovietici, ca mijloc de menținere a contactului cu literatura și ca mijloc de existență. A tradus singur sau în colaborare din: Aleksandr Bek, Charles Darwin, A. Fadeev, I.A. Goncharov, I. Listenov, N. Nikitin, L. Platov, Boleslaw Prus, A. Ribakov, Tihon Semuskin, Manaf Suleimanov, A.N. Tolstoi, Jules Verne, V. Zakrutkin, Antonin Zapotocky.

Eusebiu Camilar, traduce din N.V.Gogol - *Însemnările unui nebun*, 1945, A.S.Puskin - *Fata căpitanului*, 1946, A.N.Tolstoi - *Povestiri rusești*, 1947, Maxim Gorki - *Foma Gordeev*, 1949, As-Ma - *Fata ecoului* (poezie chineză), 1955, *Din poezia chineză clasică*, 1956, *1001 de nopți, basme arabe*, 4 vol., 1956 - 1963, Ovidiu, - *Tristele*, 1957, Aeschylus - *Peryii, Cei șapte contra Tebei*, 1960, Li-Tai-Pe - *Poezii*, 1961, A.S.Pușkin - *Dama de pică*, 1963, Kalidassa - *Sakuntala*, 1964.

Academicianul, poet, publicist și traducător român *Eugen Jebeleanu* devine cunoscut pe plan internațional odată cu apariția volumului *Surâsul Hiroshimei*, poem tradus în numeroase limbi, recitat ori cântat și acum în amfiteatrele din America Latină și Europa. Poemele sale continuă să fie traduse și publicate, mai ales în SUA și America Latină.

¹ Teaching Assistant, PhD, Petru Maior University, Târgu-Mureș

² *Despre traducerea în spațiul românesc din secolul al XX-lea* în 'Studia Universitatis 'Petru Maior', Vol. 10/2011, Philologia, Editura Universității "Petru Maior", Târgu-Mureș, România, ISBN 1582-9960, 2011, pp. 238-246

Unul dintre traducătorii operei lui William Shakespeare este Vlaicu Bârna, care mai oferă și traduceri din Méliusz József și Adam Mickiewicz alături de Maria Bănuș (tradusă, la rîndul ei în nenumarate limbi) care mai traduce în limba română poezii scrise de Rainer Maria Rilke, Goethe, Pușkin, Pablo Neruda, Nazim Hikmet, etc.

Să nu uităm de academicianul *Dan Grigorescu*³, anglist român, istoric literar, eseist, critic literar, traducător, profesor de literatură comparată, critic de artă și istoric al artei, care semnează variantele în românește ale unor piese aparținând lui William Shakespeare: *Zadarnicele chinuri ale dragostei*, 1956; *Poveste de iarnă*, 1990; *Poeme*, 1975; *Visul unei nopți de vară*, 1964, sau *Henric al VIII - lea*, 1963.

Prima traducere integrală mondială a lucrării lui Quintilian, *Institutio Oratoria, Arta Oratorică*, 1974 aparține traducătoarei românce *Maria Hetco*. Traducătoarea Gabriela Creția, traduce din Jean Bayet, *Literatura latină*, 1972; Julien Benda, *Trădarea cărturarilor*, 1993 reeditat în 2007; Georges Dumézil, *Mit și epopee*, în colaborare cu Francisca Băltăceanu și Dan Slușanschi, 1993; Pierre Grimal, *Tacit*, în colaborare cu Lidia Cotea, 2000; Andrei Makine, *Franța pe care uităm s-o iubim*, 2007, iar *Alexandru Balaci* oferă tălmăciri în românește din Gabriele d'Annunzio, Giovanni Verga, Salvatore Quasimodo sau Luigi Pirandello.

Academicianul *Mihnea Gheorghiu*⁴, exeget, scriitor, traducător și cineast român se remarcă și prin traduceri din L.Hobson - *Pe cuvânt de onoare*, 1948; Charles Dickens - *Note din America*, 1953, *Martin Chuzhlevitz*, 1965; W. Shakespeare - *Richard al III - lea*, 1955, *Cei doi tineri din Verona*, 1956, *Regele Lear*, 1961, 1971, *A douăsprezecea noapte*, 1967; Ben Johnson - *Volpone*, 1964; J.F.Cooper - *Ultimul mohican*, 1965; Rudyard Kipling - *Cartea Junglei*, 1966; H.B.Stowe - *Coliba unchiului Tom*.

Omul de litere *Șt.Aug.Doinaș* a tradus din marii poeți ai lumii, începând cu traducerea lui Faust de Goethe și continuând cu poemele lui Hölderin, Stephan Mallarmé, Gotfried Benn și Paul Valéry. A mai tradus și din Giovanni Papini, Gerhart Hauptman, Jorge Guillen, Ruben Darion, Wolf Aichelburg, Martin Buber, etc.,

Se pare că putem vorbi despre prima⁵ pătrundere masivă și fructuoasă a operei lui Goethe în cultura noastră, odată cu traducerea făcută de Vasile Pogor și Nicolae Skeletti în 1862. Tot *Faust* au mai tradus și Ion Gorun, Lucian Blaga sau Mihail Nemeș.

Scriitoarea și poeta *Eta Boeriu*⁶ este și autoarea a nenumarate traduceri din Giovanni Boccaccio - *Decameronul*, 1957; Cesare Pavese - *Tovarășul*, 1960; Giovanni Verga - *Mastro don Gesualdo*, 1964; Alberto Moravia - *Indiferenții*, 1965; Dante Aligheri - *Divina Comedie*, 1965; Baldesar Castiglione - *Curteanul*, 1967; Elio Vittorini - *Erica și frații săi*, 1970; Francesco Petrarca - *Rime*, 1970 și *Canțonierul lui Messer Francesco Petrarca*, 1974; Michelangelo Buonarroti - *Rime*, 1975; *Comedia Renașterii italiene. Teatru, antologie*, unde adaugă și prefața și notele, 1979; *Antologia poeziei italiene. Secolele XIII - XIX*, 1980; Giacomo Leopardi - *Cînturi*, 1981; *Trinacria: Poeți sicilieni contemporani*, 1984.

³ Idem, p. 59.

⁴ Idem, p. 57.

⁵ Apud. http://www.e-scoala.ro/germana/dan_manuca.html

⁶ Doina Rad, *Eta Boeriu*, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2005.

Ion Caraion⁷ (pseudonimul literar al lui Stelian Diaconescu), se remarcă printr-o prestigioasă activitate de traducător, el traducând, printre alții, din Guillaume Apollinaire, Charles Beaudelaire, Albert Camus, André Gide, André Malraux, Rilke, Ezra Pound, Anna Ahmatova, etc.

Scriitoarea contemporană, traducătoare, orientalistă și diplomat român Grete Tartler⁸, cu numele oficial de după căsătorie Margareta Tăbărași, semnează traduceri în română din germană din Goethe - *Teatru* 1987; *Poezie germană contemporană*, antologie 1991; *Poezie de limba germană contemporană*, Antologie de lirică scrisă în limba germană în perioada 1970 - 1990, 1992; Patrick Süskind, - *Parfumul* (cea mai recentă ediție 2006); traduce și din araba clasică *Cele șapte mu'allaqat*, 1978; Al-Ġahiz - *Tratatul despre zgârciți*, 1985, Al-Hariri - *30 de maqamat*, 1987 și din daneză H.C. Andersen - *Bazarul unui poet. Memorii de călătorie în Grecia, Orient și țările dunărene*, 2000.

Elena Liliana Popescu⁹ traduce din engleză din Ramana Maharishi - *Introspecția*, 1993; *Introspecția. Poeme*, 2004; dialoguri cu Ramana Maharishi: *Înțeleptul de la Arunachala*, 1997; *Frumusețea Tandreței* de Lee Kuey-shien, 2006, din franceză, autor necunoscut - *Viața Impersonală*, 1994, 2007; din spaniolă *Caosmos. Katharsis nu doar pentru mine* de Moises Castillo, 2002 sau *Poesías* de Theodor Damian, 2005; *Harpă de umbră și lumină* de Lina Zerón 2007 sau *Gânduri peregrine* de Hugo Gutiérrez Vega 2009.

Dan Stoica¹⁰, om de cultură român, scriitor, regizor de teatru, fotograf și critic de film, se remarcă și prin activitatea de traducător, semnând traduceri ca: *Teatrul modern austriac*, 1995, de Thomas Bernhard, Werner Schwab, Elfriede Jelinek, Peter Turrini, Peter Handke; *Teatrul contemporan austriac*, 1997, de Hugo von Hofmannstahl, Arthur Schnitzler, Franz Werfel, Alexander Lernet - Holenia, Ödon von Horváth; *Teatrul modern austriac II*, 1999, de Elias Canetti, Fritz Hochwälder, H. Qualtinger, Felix Mitterer, Wolfgang Bauer; *Proză feminină austriacă*, 1998, de Ingeborg Bachmann, Ilse Aichinger, Barbara Frischmut; *Figura femeii în dramaturgia austriacă*, 2005, de Werner Schwab, Brigitte Schwaiger, Gertrude Fussenegger Helmut Peschina; *Teatru*, de Wolfgang Schwab, 2008 sau literatură austriacă: *Balul operei* de Josef Haslinger 1996; *Rămâi peste noapte* de Michael Köhlmaier 1999.

Cunoscutul actor român Eugen Cristea¹¹, mai este și traducător al romanelor S.F Mașinăria rock and roll, Îngerii cancerului și Trecând prin flacăra de Norman Spinrad, de Norman Spinrad, *Cuvinte către revoluționari* de Ernesto Che Guevara, integrala Roger Zelazny, traducere din limba engleză: *Nouă prinți din Amber*, *Armele din Avalon*, *Semnul Unicornului*, *Mâna lui Oberon*, *Curțile Haosului*, *Atuurile Morții*, *Semnul Haosului* etc.

Fiica poetului Ion Horea, Irina Horea¹² traduce din Dorris Lessing - *Povestiri Africane*, 1989; D.Pendelton - *Executorul. Război contra Mașiei*, 1993, *Masca de luptă*, 1994; William Golding - *Turnu*, 1993; Jacqueline Susan - *O dată nu e de ajuns*, 1993, Ira Levin -

⁷ Mircea Zăciu, Marian Papahagi, Aurel Sasu, *Dicționarul scriitorilor români*, A-C, București, Editura Fundației Culturale Române, 1995 .

⁸ Apud. <http://www.cartedesucces.ro/autor.php?autorid=6666>, , http://ro.wikipedia.org/wiki/Grete_Tartler

⁹ Apud. <http://www.elena-liliana-popescu.ro/>

¹⁰ Cf [http://ro.wikipedia.org/wiki/Dan_Stoica_\(scriitor\)](http://ro.wikipedia.org/wiki/Dan_Stoica_(scriitor))

¹¹ http://www.starmania.ro/star/eugen+cristea_rkr.html

¹² Apud. Virgil Stanciu, *DAAR*, p. 63.

Silver. Blocul turn, 1995; Alan Brown - John - *Umbre lungi*, 1997; Michelle Mazel - *Piatra lunii*, 1997; John Irving - *Lumea văzută de Garp*, 1997; J.R.R.Tolkien - *Stăpânul inelelor*, 1998, *Întoarcerea regelui*, 2001, *Silmarillion*, 2004, *Povești neterminate*, 2005; Martin Amis - *Născuți morți*, 2004; Ian McEwan - *Copilul furat*, 2005; Paul Bailey - *Kitty și Virgil*, 2005; Martin Booth - *Hiroshima Joe*, 2006; John Cheever - *Totul pare un paradis*, 2007.

Scriitorul, traducătorul, cercetătorul, filologul și orientalistul român George Grigore oferă traduceri din arabă: *Povești irakiene*, 1993; *Coranul*, 2000, 2002, 2003, 2005; *Basme de pe Tigru și Eufrat*, 2009, Al - Ghazali - *Firida luminilor*, 2001; Ibn Tufayl - *Hayy bin Yaqzan*, 2001; Ibn Rușd (Averroes) - *Cuvânt hotărâtor privind stabilirea legăturii dintre legea revelată și filosofie*, 2001; Badiuzzaman Said Nursi - *Cuvinte*, 2002; Ibn'Arabi - *Geneza cercurilor, Filiația spirituală*, în colaborare cu Rodica Firănescu, 2003; *Ochiul lăuntric - perspective islamice asupra divinității*, 2005; 'Ali bin Abi Talib, *Nahğ al - Balāğa, Calea vorbirii alese*, 2008; Mahmoud Darwish - *Sunt arab. Poeme*, 2009.

Radu Paraschivescu, prozator, traducător, jurnalist și redactor de carte, este și semnatarul unui număr mare de traduceri¹³, dintre care spicuim: Robert Ludlum - *Testamentul lui Holcroft*, 1993; D.H.Lawrence - *Apocalipsul*, 1993; Tim Powers - *Palatul mutantului*, 1994; Kazuo Ishiguro - *Rămășițele zilei*, 1994; David Lodge - *Meserie!*, 1997, *Terapia*, 2001, 2004; William Golding - *Înfruntarea*, 1998, 2004; Virginia Woolf - *O cameră separată*, 1999; Salman Rushdie - *Copiii din miez de noapte*, 2000, 2002, 2005; John Girscham - *Frăția*, 2000, *Campionul din Arkansas*, 2002, 2004; James R.Wallen - *Vineri noaptea în oraș*, 2004; Jonathan Coe - *Cercul închis*, 2006, etc.

O altă traducătoare premiată¹⁴ este și *Dominica Drumea*¹⁵, care este autoare unor traduceri din Anthony Burgess - *Portocala mecanică* (în colaborare cu Carmen Ciora), 2003; Tennessee Williams - *Primăvara la Roma a doamnei Stone*, 2003; Carson McCullers - *Răsfrîngeri într-un ochi de aur*, 2003; Charles Bukowski - *Factotum*, 2004; Amy Tan - *Clubul Norocoaselor*, 2005; Michel Faber - *Sub piele*, 2005 sau Simon Singh - *Cartea Codurilor*, 2005.

Credem că o atenție deosebită ar merita menționarea unora dintre universitarii români care au și preocupări de traducători de literatură engleză și americană. Astfel, alături de cei deja menționați, îi vom aminti, într-o ordine convențional cronologică¹⁶, și pe Rodica Albu, Bogdan Alexandru Aldea, Ștefan Avădanei, Larisa Avram, Bogdan Mihail, Carmen Veronica Borbely, Teodor Boșca, Vera Călin, Dumitru Ciocoi-Pop, Ligia Constantinescu, Sorana Corneanu, Marcel Corniș - Pop (E.), Gheorghe Liviu Cotrău, Dana Crăciun, Ioan Crețiu, Dumitru Dorobăț, Cristina Felea, Ileana Galea, Petre Grimm, Irina Grigorescu-Pană, Mihaela Lidia Irimia, Radu Lupan, Dan Mateescu, Rodica Mihăilă, Ioan Rareș Moldovan, Cristina Michaela Mudure, Victor Olaru, Ana Olos, Hortensia Pârlog, Margareta Petruț, Ecaterina Popa, Ioan Aurel Popa, Emil Sîrbulescu, Radu Surdulescu, Cristina Anda Tătaru, Sever Trifu, Ana-Maria Tupan, Nadina Vișan, etc.

¹³ Idem, p. 95.

¹⁴ Premiul de Debut al Asociației Scriitorilor din București, pentru anul 2003.

¹⁵ Apud. Virgil Stanciu, *DAAR*, p. 49.

¹⁶ Idem.

Considerăm că suntem datori a onora traducătorii români care s-au dedicat acestei temerare îndeletniciri presupusă de transpunerea operelor străine în limba română. De aceea, credem că menționarea, fie ea și succintă, a numelor acestora și a activității și eforturilor depuse se impuneau într-o lume în care valorile tind a fi trecute într-o nemeritată uitare.

Bibliografie:

- ***[*Dictionarul general al literaturii române*](#) (L/O), Editura Univers Enciclopedic, [București](#), 2005
- Popa, M., *Dictionarul de literatură română contemporană*, Editura Albatros, București, 1977
- Rad, D., *Eta Boeriu*, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2005
- Stanciu, V., *Dicționar de angliști și americaniști români*, DAAR, Editura Tribuna, Cluj Napoca, 2008
- Zaciu, M., Papahagi, M., Sasu, A., *Dicționarul scriitorilor români*, A-C, București, Editura Fundației Culturale Române, 1995
- <http://www.cartedesucces.ro/autor.php?autorid=6666>
- http://ro.wikipedia.org/wiki/Grete_Tartler
- <http://www.elena-liliana-popescu.ro/>
- [http://ro.wikipedia.org/wiki/Dan_Stoica_\(scriitor\)](http://ro.wikipedia.org/wiki/Dan_Stoica_(scriitor))
- http://www.starmania.ro/star/eugen+cristea_rkr.html
- http://www.e-scoala.ro/germana/dan_manuca.html

Acknowledgements:

This paper is a result of the project "Transnational Network for Integrated Management of Postdoctoral Research in Communicating Sciences. Institutional building (postdoctoral school) and fellowships program (CommScie)" - POSDRU/89/1.5/S/63663, financed under the Sectoral Operational Programme Human Resources Development 2007-2013.